

2014-03-21

Ert diarienummer: 2013/6517/GV

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Vårt diarienummer: 0049/2014

Ansvarig handläggare: Jenny Ek, jenny.ek@sdr.org

Remissvar på Svenska för invandrare - valfrihet, flexibilitet och individanpassning (SOU 2013:76)

Sammanfattning

Sveriges Dövas Riksförbund ställer sig bakom förslagen om att SFI blir en del av komvux och individualiserade SFI-pengen. Vi ifrågasätter dock införandet av en SFI-bonus eftersom det kan riskera att frammana ett system där man väljer bort resurskrävande elever. Attityder och ekonomi ska inte påverka elevernas rätt till en likvärdig utbildning. Målgruppen, döva invandrare, kan ha haft stora utmaningar att utveckla och förstå oftast två eller flera språk som används i deras hemländer och en grupp kan vara språklösa. De behöver först utbildning i svenskt teckenspråk för att sedan kunna tillgodogöra sig undervisning i skriven svenska. Det är alarmerande att det idag saknas en kursplan i Teckenspråk för invandrare, TFI, och dessutom en lärarutbildning för att få behörighet att undervisa i TFI.

Bakgrund

Sveriges Dövas Riksförbund, SDR lämnar synpunkter på delar av ovanstående betänkande.

SDRs intressepolitiska arbete för skola och utbildning utgår från rätten till livskvalitet i ett livslångt perspektiv och med FNs konvention om de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning samt språklagen som grund. Den enskildes tillgång till ett fungerande språk är en av de mänskliga rättigheterna. SDR förespråkar den valfrihet och delaktighet som döva, hörselskadade och personer med dövblindhet uppnår genom tvåspråkighet. Med tvåspråkighet i detta sammanhang menas att man behärskar både teckenspråk och svenska. För personer med dövblindhet innebär det även punktskrift och taktilt teckenspråk.

Enligt FN:s konvention ska undervisning erbjudas på de mest ändamålsenliga språken, formerna och medlen för kommunikation och i miljöer som maximerar kunskapsrelaterad och social utveckling¹. I FN-konventionen framgår även följande:

Konventionsstaterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång till allmän högre utbildning, yrkesutbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande utan diskriminering och på lika villkor som andra. I detta syfte ska konventionsstaterna säkerställa att skälig anpassning erbjuds personer med funktionsnedsättning.²

I Språklagen (2009:600) anges följande:

§9 Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket.

§14:2 ... den som är döv eller hörselskadad och den som av andra skäl har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket.

15 § Det allmänna ansvarar för att den enskilde ges tillgång till språk enligt 14 §.

Om teckenspråk och målgruppen

Språklagen ålägger samhället att erbjuda hörselskadade, döva och de som av andra skäl har behov av teckenspråk möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket.

Det svenska teckenspråket är ett eget språk enligt den svenska språklagen, och ska inte förväxlas med alternativa metoder som komplement till talad svenska. Läs mer om detta på: <http://www.sdr.org/teckensprak/svenskt-teckensprak-och-tss-detta-ar-skillnaden>

Svenskt teckenspråk är sedan 1981 erkänt som dövas undervisningsspråk och barn som väljer specialskola eller annan skolform som erbjuder undervisning för döva och hörselskadade i Sverige får teckenspråk i undervisningen och i den språkliga miljön. Däremot ser situationen för döva annorlunda ut i övriga världen. Enligt World Federation of the Deaf och deras undersökning "Deaf people and human rights" får 80-90 procent av alla döva barn ingen utbildning alls och endast 1 procent får utbildning på teckenspråk. De flesta av världens döva barn bor i u-länder vilket innebär att de i stort sett inte får någon utbildning alls.

Vad gäller döva invandrare skriver SOU 2006:54 (Teckenspråk och teckenspråkiga - Översyn av teckenspråkets ställning) att många i praktiken är språklösa eftersom de inte haft tillgång till någon kommunikation på deras villkor i sitt hemland. De har haft stora utmaningar att utveckla och förstå oftast två eller flera språk som används i deras hemländer innan de kom till Sverige. Då behöver de först utbildning i svenskt teckenspråk för att sedan kunna tillgodogöra sig undervisning i skriftlig svenska. Slutsatsen att många av dem har stort behov av stöd i sin inlärning av svenska språket, är given.

¹ Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, artikel 24

² Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, artikel 24

Det basala i förutsättningarna för att erbjuda döva invandrare Teckenspråk för invandrare (TFI) respektive Svenska för invandrare (SFI) och samtidigt en stimulerande språkmiljö är att man samlar målgruppen, likaså den unika kompetens som behövs för att ge dem en god utbildning.

Vi förespråkar olika och likvärdiga skolalternativ där elevens behov och potential ska styra valet av skola – inte attityder eller ekonomi. För att kunna välja den utbildningsanordnare som bäst motsvarar elevens behov måste eleverna få information om vad de olika alternativen innebär. Det optimala är att eleverna får läsa TFI och SFI där utbildningsanordnarnas lärare är teckenspråkiga. Att istället läsa SFI med teckenspråkstolk är inte likvärdigt, eftersom eleverna inte ännu fått de grundläggande kunskaperna i teckenspråk och inte kan förstå tolken och göra sig förstådd. Att lära sig teckenspråk genom TFI är förutsättningen för att på sikt kunna använda sig av teckenspråkstolk. I annat fall kan inte eleverna förstå läraren och göra sig förstådd med tolk.

6. En sammanhållen utbildning i svenska språket för invandrare

I vårt kartläggningsarbete om lärarbehörigheter har vi fått information om att det saknas en kursplan för Teckenspråk för invandrare (TFI), vilket är alarmerande. Avsaknaden av en nationell kursplan i teckenspråk för invandrare kan upplevas som om att samhället värderar teckenspråket lägre än svenska och målgruppen därför ser ner på sitt språk. Det är väsentligt att en nationell kursplan tas fram snarast.

Regeringen bör ge Skolverket i uppdrag att ta fram en nationell kursplan i ämnet Svenskt teckenspråk för invandrare.

6.4 SFI-bonus

Vi motsätter oss starkt ett införande av SFI-bonus införs, enligt utredarens förslag. Det skapar stress och orimliga förväntningar som inte tar hänsyn till de förutsättningar som döva invandrare har för inläring i svenska.

Döva elever som läser SFI och TFI kan kräva mer resurser och kosta mer än andra elever. Ett system där man gynnar de utbildningsanordnare grundat på antal uppnådda betyg är inte en väg att gå för att skapa en likvärdig utbildning! Detta förslag anser vi går stick i stäv med att utbildningsanordnaren ska vara öppen för alla som valt att utbildas hos dem. SFI-bonusen riskerar att utbildningsanordnare tjänar på att välja bort resurskrävande elever.

Det är anmärkningsvärt att utredningen lämnat förslag om SFI-bonus, eftersom regeringen aviserat i budgetpropositionen 2014 att bonusen ska avskaffas.

7. SFI blir en del av komvux

Vi välkomnar förslaget att SFI blir en del av komvux. En mer sammanhållen utbildning med möjlighet till samspel med andra människor är positivt. Här menar vi att kommunens ansvar tydliggörs och att SFI:s och TFI:s status kan höjas.

Dock har vi farhågor att det försvårar dövas tillgång till teckenspråkstolkar när SFI blir en del av komvux. Det har förekommit flera gånger att döva sökande till komvux nekats få teckenspråkstolk med hänvisning till för höga kostnader, trots att det åligger inom kommunens ansvar att tillgängliggöra studierna och finansiera tolkar.

8. Flexibilitet och individanpassning

På sidan 244 till 245 beskrivs det hur man ska utforma en individuell studieplan för personerna som söker sig till utbildningen.

”Planen bör förutom uppgifter om den enskildes utbildningsmål och planerad omfattning av studierna även innehålla uppgifter om den enskildes studiebakgrund och annat som är av betydelse för planeringen av studierna samt hur utbildningen anpassas efter elevens behov och förutsättningar. Först efter det att den individuella studieplanen är upprättad är det dags att diskutera vilka utbildningsanordnare som har bäst förutsättningar att ge eleven en utbildning som motsvarar de behov som konstaterats i planen.”

Här menar vi att kunskapen om vikten att samla målgruppen i teckenspråkiga miljöer för en optimal och social språkmiljö och att hålla ihop den unika kompetensen som behövs för döva personer med invandrarbakgrund måste spridas.

Det sker ofta att kommuner, i utbildningsväsendet allmänt, väljer att skapa egna lösningar inom sin egen kommun. Man tror sig att det kostar mindre men det kan ge sämre förutsättningar för eleverna. Vi välkomnar därför förbättrad information om lämpliga studievägar för döva invandrare och mer samverkan över kommungränserna.

Här vill vi också öppna upp för möjligheten att kombinera sysselsättning och fortsatta studier för de som har svårt att komma längre i sin utbildning och uppnå målen.

9. SFI-peng

Vi är positiva till de förslag som gäller införandet av den individualiserade SFI-pengen. Vi anser att detta inte endast gynnar döva invandrare som vill läsa TFI hos utbildningsanordnare som erbjuder sådana kurser, utan även deras familjemedlemmar eller anhöriga. Familjemedlemmar till döva ska kunna välja att läsa SFI i sin hemkommun eller i en annan kommun som erbjuder TFI för den döva familjemedlemmen, så att de kan bo och leva tillsammans. Idag finns det fall där döva ställts mellan valet att läsa TFI utan sin familj eller bo med sin familj utan möjlighet att läsa TFI. Ingen person eller familj ska ställas inför ett sådant val!

Däremot ser vi en problematik med att SFI-pengar utbetalas när eleverna gjort proven och blivit godkända. För vår målgrupp har andra förutsättningar till inläring, som nämnts tidigare, och det kan ta längre tid att uppnå målen.

9.3.4 Krav på godkännande att bedriva SFI

Vi ställer oss bakom förslaget att folkhögskolor ska uppfylla samma kriterier som andra utbildningsanordnare för att bli godkända och kunna bedriva SFI. Eftersom det saknas en kursplan för TFI måste det också skapas kriterier att uppfyllas för att få godkännande för att bedriva TFI. Bland dessa kriterier ska det bland annat finnas teckenspråkiga och behöriga lärare, kompetens om dövas och teckenspråkigas kultur och nätverk med betydelsefulla sociala aktiviteter. Vi ser ett behov av en nationell samordning för målgruppen och att de samlas vid ett antal utbildningsplatser för att kunna skapa teckenspråkig miljö och social samvaro med andra i samma situation som sig själva.

9.3.6 Krav på antagning

Vi är positiva till att *"en enskild utbildningsanordnare, som är godkänd som huvudman för SFI, ska anta och vara öppen för samtliga elever som har valt att studera hos utbildningsanordnaren och som hemkommunen tagit emot till utbildningen."*

För att en reell valfrihet mellan lämpliga studievägar ska bli verklighet måste det också finnas likvärdiga alternativ. Som vi tidigare nämnt måste man ha särskild information om förutsättningarna hos de elever som behöver läsa teckenspråk och SFI med teckenspråk som undervisningsspråk. Kunskapen om skillnaden mellan att läsa TFI/SFI hos en utbildningsanordnare som har teckenspråkiga lärare och SFI med teckenspråkstolk måste spridas och tydliggöras både för kommuner och för eleverna själva.

Vi förespråkar att döva invandrare som behöver läsa teckenspråk och svenska ska läsa hos utbildningsanordnare som erbjuder TFI. Men i de fall en döv invandrare vill läsa SFI tillsammans med normalhörande med hjälp av teckenspråkstolk ska detta erbjudas. Kommunen ska således inte neka med hänvisning till tolkkostnader.

9.5.2 SFI-pengens utformning och storlek

Vi är positiva till förslaget om att *"Tilläggsbelopp ska lämnas för elever med särskilt kostnadskrävande behov"*.

Vi vill dock skärpa kommunens skyldighet att informera om lämpliga utbildningsanordnare, eftersom det idag uttrycks vagt. *"Kommunen bör här också informera individen om det finns utbildningsanordnare som har särskild kompetens att möta de speciella behov den enskilde har."* (sid. 308)

16.3 Lärarbehörighet

Undervisning i Teckenspråk för invandrare finns på folkhögskola och komvux enligt Skolverkets kursplan för ämnet Svenska för invandrare. Behörighetskrav för att undervisa som lärare i SFI på komvux finns, däremot saknas det för att undervisa i TFI.

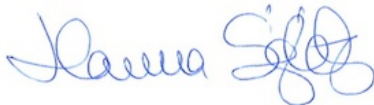
<p>Om en nationell kursplan i ämnet Svenskt teckenspråk för invandrare tas fram krävs dessutom en lärarutbildning för att få behörighet att undervisa i TFI.</p>

Avslutningsvis

Att komma till Sverige som döv och kanske vara språklös innebär att man inte bara ska ges möjligheten att lära sig teckenspråk – men också få information och kunskap i hur döva lever i Sverige, om dövas och teckenspråkig kultur samt vilka möjligheter som finns, vilket ofta är eftersatt i deras hemländer och blir en stor omställning för många.

Avslutningsvis vill vi betona vikten av att döva invandrare får information om TFI/SFI-verksamheter som finns och ges en reell uppmuntran och möjlighet att läsa där målgruppen samlas, kompetensen och språkmiljön finns. Språklagen uttrycker att *den som är döv eller hörselskadad och den som av andra skäl har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket*. Språklagen gäller även alla döva invandrare, likväl de som inte haft tillgång till en fungerande kommunikation i sitt hemland. På så sätt innebär en SFI/TFI utbildning inte bara möjligheten att lära sig nya språk, utan också möjligheten att skapa en kommunikation på sina egna villkor och påbörja ett liv som döv i Sverige.

Med vänlig hälsning

Hanna Sejlitz
Förbundsordförande,